LOCUINȚE CU PICTURI MURALE DIN ULTIMA DECADĂ A SECOLULUI AL XIX-LEA

PETRE OPREA

Moda decorării cu picturi a locuințelor bucureștene a atins apogeul în ultima decadă a secolului al XIX-lea. Pînă atunci ea se impusese în special la înfrumusețarea clădirilor somptuoase, părînd a fi, cu precădere, apanajul aristocrației. Acum moda se extinde vertiginos și la locuințele mai modeste, găsind chiar mai multă audiență la mica burghezie și la intelectualitatea cu funcții superioare în aparatul de stat.

Spre deosebire de anii anteriori, puternica influență a modei occidentale se exercită pe de o parte mai intens, datorită contactelor și mai strînse ale bucureștenilor cu străinătatea, iar pe de altă parte mai unitar, deoarece atît Parisul cît și Viena — centre artistice sub influența cărora gravitam — cultivau același stil decorativ, cunoscut sub denumirea de „Art nouveau" sau „Jugendstil".

Firesc, datorită acestor multipli factori, aproape toate locuințele mai deosebite, construite în acest răstimp, au fost înfrumusețate cu pictură decorativă. Unii proprietari, nefiind satisfăcuți doar cu împodobirea pereților și plafoanelor cu simple elemente decorative trase cu șablonul, au dorit să le decoreze cu scene mitologice și alegorii, apelînd la pictori autohtoni notorii — G. D. Mirea, Șt. Luchian, Menelas Simonidi — iar alții, mai vanitoși, la artiști străini, a căror activitate în toate cazurile știute nu ne e cunoscută pe de-a întregul.

*

Dintre pretențioșii proprietari, care au dorit să aibă o casă decorată cu picturi mai atrăgătoare, îl citățm pe juristul Elefterie Economu, în a cărui fostă locuință din strada Plantelor nr. 4, se mai păstrează în condiții foarte bune, deși s-au succedat mai mulți proprietari, pictura fostului dormitor, semnată și datează — Fr. Éichèle 1891 —, și cea din holul de la intrare. Alegoria de pe plafonul dormitorului înfățișează, pe un fond albastru azur, acoperit cu nori de un alb-lăptos, o femeie înfășurată într-un văl străveziu zburînd cu aripile întinse, înconjurată de un grup de amorași. După steaua de la diadema purtată pe cap, s-ar părea că personajul reprezintă pe zeița dimineții, Aurora. Subiectul este bine realizat compozițional, trupurile sînt armonios proporționate și au multă grație în mișcări, ceea ce ne îndrituiește să apreciem că artistul cunoștea îndeaproape exigențele unei asemenea picturi.

Holul de la intrare are plafonul cu luminator, ale cărui ochiuri de geamuri sînt pictate cu elemente decorative geometrice și florale, în culori foarte vii, actualmente șterse în cea mai mare parte a lor. Spațiul cuprins între partea de sus a ușilor și luminator, de formă octogonală concavă, este decorat cu opt scene, fiecare reprezentînd, într-un ecran trapezoidal, cîte un personaj feminin drapat, așezat deasupra unui ecuson de la care pornesc vrejuri în volute ce se întind spre lateral pînă la al doilea ecuson plasat la mijlocul laturii de sus.

Personajele reprezintă cinci din cele nouă muze: Melpomena, muza tragediei, Clio, muza istoriei, Eratos, muza elegiei, Euterpe, muza muzicii și poeziei lirice, Terpsihora, muza dansului și a cîntecului — alăturîndu-li-se într-o interpretare ad-hoc, muza picturii, muza sculpturii și Diana, zeița vînătorii.

Dacă pictura realizată de Éichèle are multe calități artistice, cea din hol este stîngace, fapt care ne determină să afirmăm că este lucrată de un alt artist mai puțin stăpîn pe meșteșug, după cum credem că un al treilea meșter este cel ce a pictat ușile, cu și mai multă stîngăcie. Este vorba de cele patru uși care dau în hol, pictate pe ambele fețe, fiecare canat avînd cîte trei tăblii: una mare dreptunghiulară sus, alta mai mică jos, despărțite de a treia, de forma unui cerc. Interesante sînt picturile de pe tăbliile rotunde, înfățișînd pitorești capete de femei văzute din profil, din diverse timpuri — spre exemplu o egipteancă din antichitate — și din diverse ținuturi de pe glob, de pildă o negresă avînd nasul străpuns de un inel. Tăbliile de sus sînt pictate, ambele, fie cu amfore cu flori foarte colorate, înconjurate de un cadru geometric, fie cu femei ținînd în mînă cîte o ramură înflorită, spre deosebire de tăbliile de jos care au cîte un mănunchi de frunze ce sprijină un buchet de flori.

*

* *

În 1892 se înalță în actuala stradă Alexandru Donici nr. 23, locuința familiei Lenș, pictată probabil cel mai tîrziu în anul următor.

Actualmente ne-au mai rămas puține vestigii, dar suficiente și într-o bună stare de conservare pentru a ne face o părere asupra lor: pictura de pe plafonul vestibulului și cea de pe plafonul holului, precum și picturile de pe șase canaturi de la trei uși.

Plafonul vestibulului, de formă dreptunghiulară (cca 4 m lungime ×0,80 m lățime) pictat cu o culoare albastru-lăptos are la cele două laturi mici cîte un buchet de flori realizate din cîteva pete stropite de culoare.

Plafonul holului este decorat foarte auster. După un bandou compus din palmete stilizate, urmează un brîu lat cu mai multe muluri alcătuind o ramă în cadrul căreia sînt plasate pe un cîmp brun grupuri alegorice. Pe latura salonului dinspre vestibul este înfățișată, într-un decor ce îmbină elemente din repertoriul stilurilor rococo și pompeian, o tînără care, privindu-se în oglindă, își potrivește părul, scenă ce ne duce cu gîndul la arta romană. Pe latura opusă se află o vedută, cu măslini și ruine, încadrată într-un chenar simplu avînd deasupra un nud feminin cu trupul de la brîu în jos terminat prin vrejuri și ținînd cu ambele mîini deasupra capului un potir cu flori, iar pe părțile laterale, două animale fantastice.

Celelalte două laturi ale plafonului au fiecare la mijlocul lor cîte un animal fantastic cu cap de femeie. Fondul plafonului, împreună cu o simplă rozetă de gips, în centrul căreia este agățat candelabrul, sînt viu colorate predominînd roșul pompeian.

Artistul care le-a pictat nu stăpînea prea bine meseria, deoarece elementele decorative sînt realizate prea miniatural și se pierd pe suprafața fondului, fiind greu de descifrat pentru cel ce dorește să le privească.

Credem că același meșter a decorat și ușile din care se păstrează cinci, pictate pe canaturile ambelor fețe, unele, asemenea celor din fostul dormitor, redînd pe tăbliile de sus cîte o muză, sau compoziții cu îngerași, iar pe canaturile de jos, cîțiva pomi, alcătuind parcă un buchet din coroanele lor bogate.

https://biblioteca-digitala.ro

1

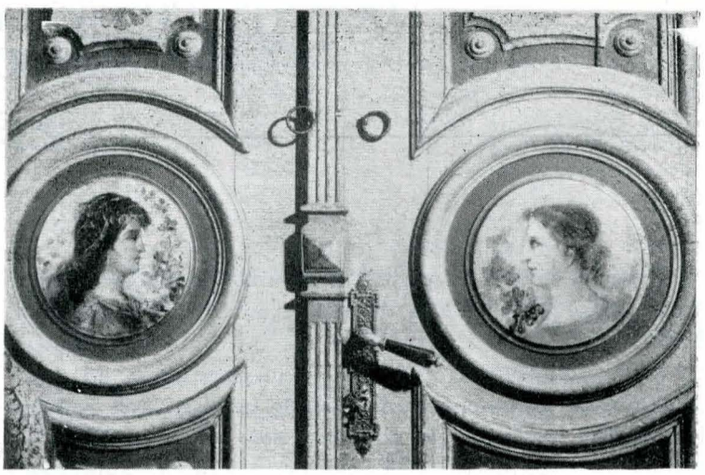

2

Fig. 1—4. Picturi și medalioane de la Casa din str. Plantelor, nr. 4.

Fig. 5—7. Picturi de la casa din strada Al. Donici nr. 23.

3

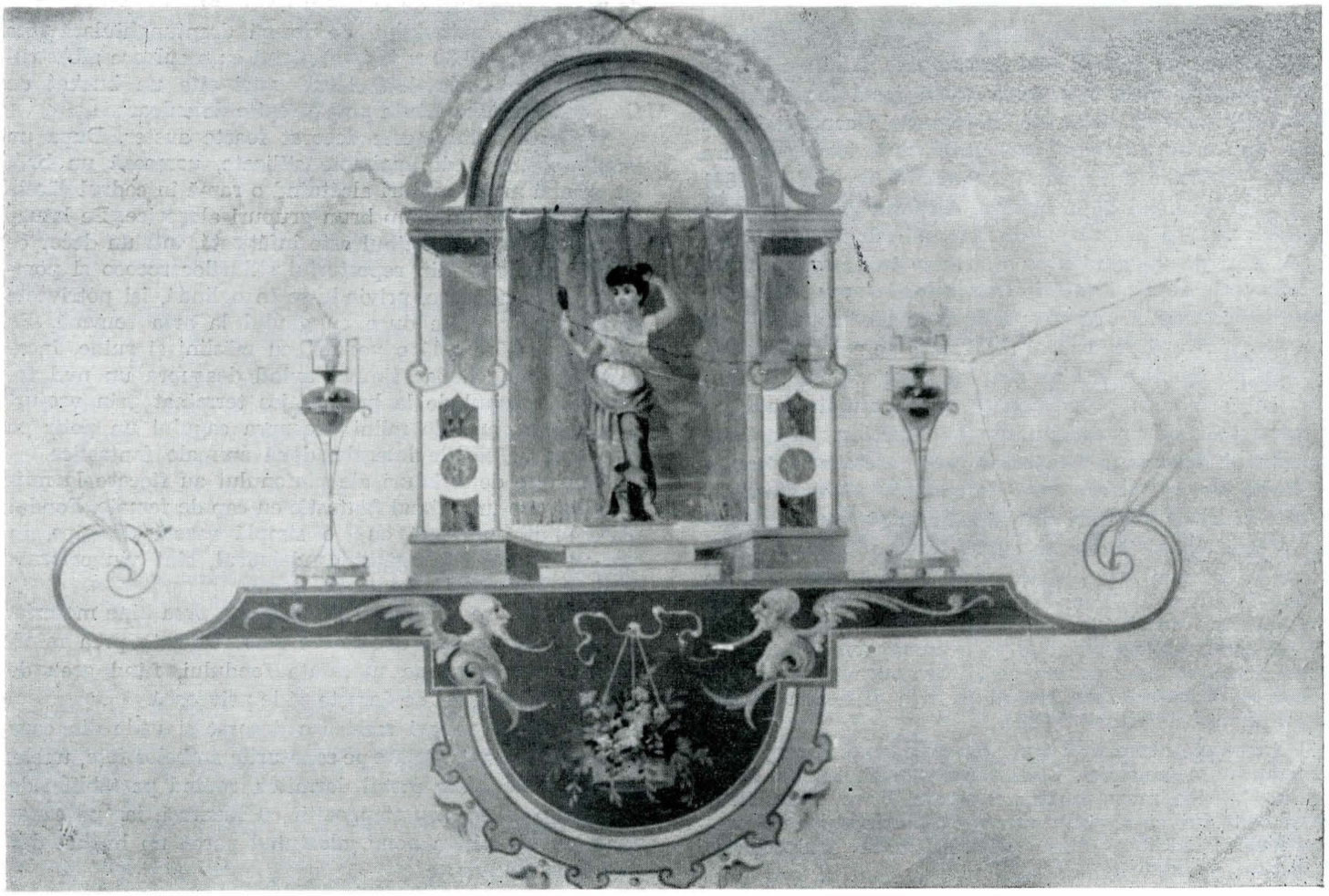

5

https://biblioteca-digitala.ro

4

6

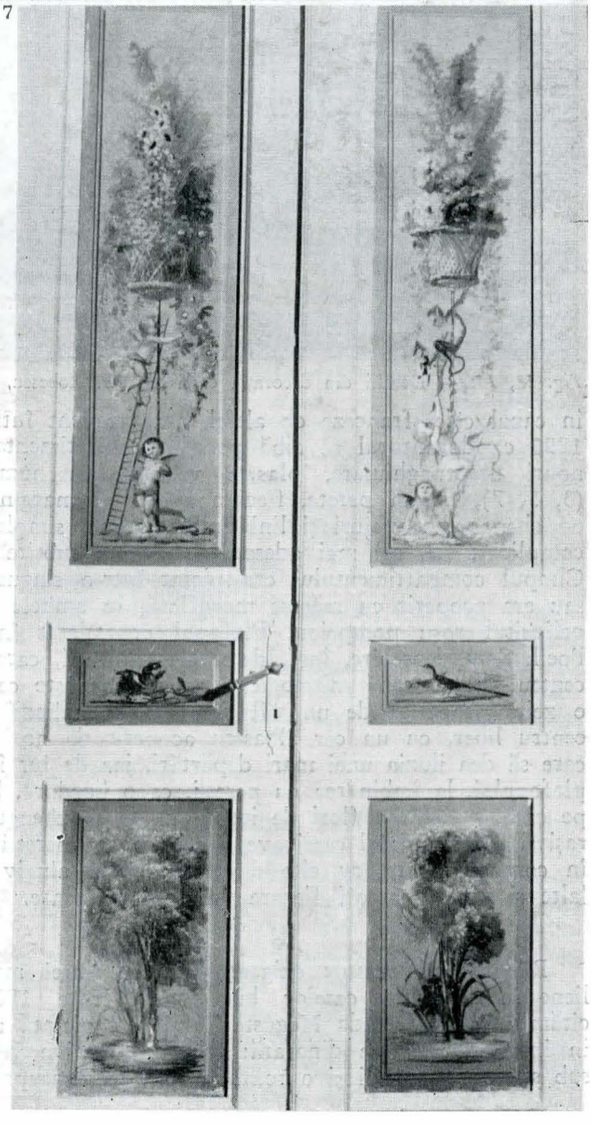

7

https://biblioteca-digitala.ro

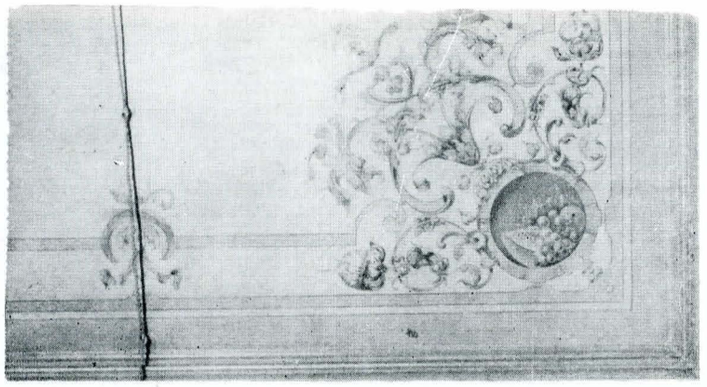

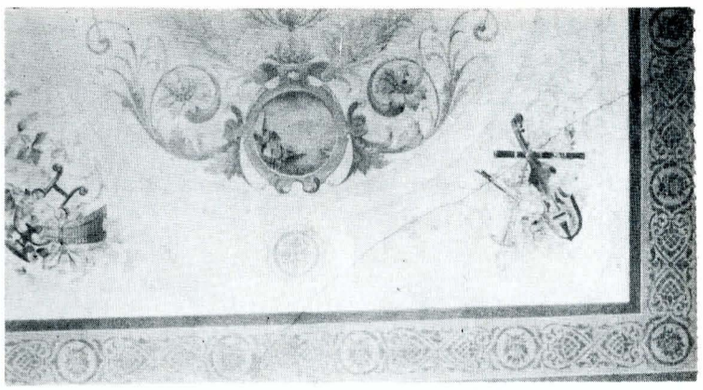

Fig. 10, 11. — Detalii din decoraţia casei din str. Negustori, nr. 15.

* * *

Deşi în a doua jumătate a secolului al XIV-lea majoritatea meşterilor zugravi din Bucureşti se recrutau dintre italieni, rareori interioarele caselor capitalei erau decorate după moda italiană a vremii. Decoraţia murală franceză cu un colorit mai cald şi mai viu, cu multe motive rococo, care dădea încăperilor o ambianţă mai intimă şi, de ce n-am spune-o, mai frivolă, era preferată cu prioritate. Cea de provenienţă italiană era folosită mai puţin chiar decît decoraţia murală vieneză, deşi impunea o atmosferă austeră şi solemnă prin întrebuinţarea excesivă a îmbinării de elemente florale şi geometrice, printr-un colorit rece şi sobru. Foarte puţini proprietari, mai toţi cultivaţi şi îmbibaţi de literatura greacă clasică şi latină prin studiile făcute în Italia, apreciau decoraţia murală a acestei ţări din acel timp care apela la numeroase scene cu aluzii la mitologia clasică, propovăduind o viaţă morală sobră, plină de virtuţi.

În cazul decorării caselor sub influenţa italiană, ca şi

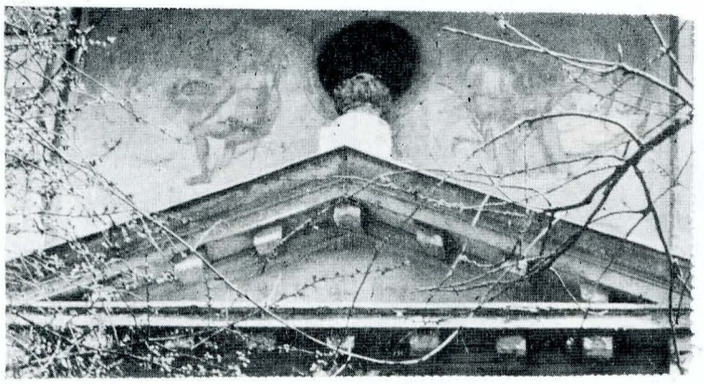

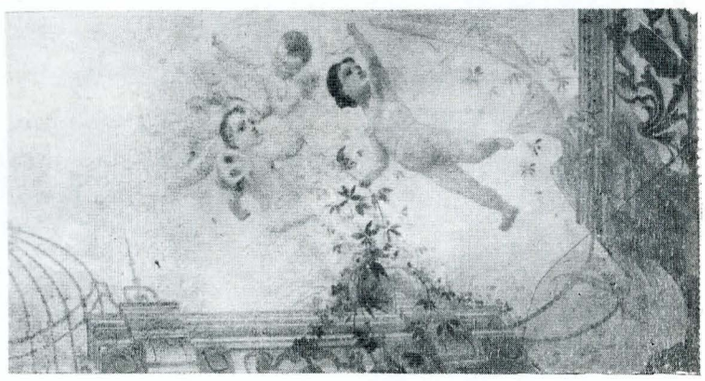

Fig. 12, 13. — Deatlii din decoraţia casei din str. Robescu, nr. 5.

în cazul celei franceze de altfel, era frecvent între 1870—1890 ca dormitorul să aibă pereţii compartimentaţi în panouri dreptunghiulare, plasate vertical, în număr impar (3, 5, 7), pe un perete, fiecare avînd pe margine fie cîte un chenar din vrejuri şi linii îmbinate mai simplu sau mai complicat, fie, cel mai adesea, o baghetă subţire de lemn. Cîmpul compartimentului era pictat într-o singură culoare sau era acoperit cu mătase maruflată, în ambele cazuri cu nelipsitul roşu pompeian. Plafonul era pictat în trompe-l'oeil. Spre deosebire, însă, de moda franceză, care plasa în centrul lui o scenă mitologică, avînd îndeobşte ca personaj o zeiţă acoperită de un văl diafan, cea italiană cerea un centru liber, cu un cer albastru acoperit de nori străvezii, care să dea iluzia unei mari depărtări, iar de jur împrejurul plafonului, la îmbinarea cu pereţii, ca o bordură, balustrade pe care se căţărau flori de iederă, unde se zbenguiau îngeraşi şi păsări. Holul casei avea de asemenea pereţii împărţiţi în compartimente, cu cîte o scenă, legată aluziv cu celelalte şi numai rareori fiecare de sine stătătoare.

* * *

Răspunzînd acestor exigenţe ale influenţei murale italiene în decoraţia caselor bucureştene între 1880—1890, citărn casa din strada Negustori nr. 15[1], pictată nu numai în interior ci şi pe dinafară: friza cu motive vegetale de sub streaşina faţadei şi o scenă mitologică deasupra intrării, reprezentînd pe zeul Mercur şi, probabil, atît cît se mai poate distinge pe zeiţa Diana.

Pictura de pe plafonul dormitorului redă de-a lungul pereţilor patru balustrade scunde, cu numeroşi pilaştri, legate între ele prin voliere şi grilaje de fier forjat susţinînd o vegetaţie abundentă — ghirlande de flori de diverse culori — unde se joacă cîţiva putti.

Salonul-bibliotecă are, la rîndul său, plafonul pictat cu motive decorative florale şi putti pe un fond brun deschis, de jur împrejurul unui centru dreptunghiular de culoare brun închis, delimitat prin simple ghirlande de frunze.

Holul, legat de vestibul printr-un glasvand pictat cu motive florale şi personaje feminine, are ceilalţi trei pereţi compartimentaţi fiecare pe toată suprafaţa lor, cu cîte trei scene.

Zidul din dreapta cum pătrunzi din marchiză în hol, este străpuns de două uşi plasate lateral şi are în spaţiul cuprins între ele, de la tavan şi pînă aproape la un metru de podea, o scenă alegorică simbolizînd toamna (o femeie îmbrăcată în voaluri fluturînd stă pe o scară şi culege struguri); în dreapta şi în stînga acestei scene, pe tot spaţiul aflat deasupra celor două uşi, cîte o compoziţie cu subiect mitologic, redînd un moment din copilăria zeului Amor.

Pe zidul opus intrării se află pictate alte trei compoziţii. De data aceasta, peretele are la centru o uşă, deasupra căreia este pictată o altă scenă din viaţa zeului Amor, iar de o parte şi alta cîte o scenă alegorică; în dreapta, o femeie înfăşurată într-o rochie de voal, stînd pe ramura unui arbust şi avînd în mîna dreaptă un snop de grîu şi în cea stîngă o seceră, simbolizînd vara, iar în stînga, de asemenea

[1] Din actele păstrate în familia actualului proprietar Marin Vlădescu-Olt, se constată că, în 1724, epitropii bisericii cu hramul Sf. Nicolae din mahalaua Negustori, în dorinţa de a construi o casă pentru odihna săracilor, vînd pentru 350 taleri lui Iane Logofătul un loc de casă, vecin cu proprietatea sa, care i-a fost dat bisericii de către Sanda Neagu Polovniceasa, pentru pomenirea ei la slujbele bisericeşti. La 1776 Ilinca, fiica lui Iane Logofătul, vinde vărului său Zipi, pentru suma de 735 taleri, locul cumpărat de tatăl ei de la biserica Sf. Nicolae. În 1824, locul pe care se mai găsesc dintr-o casă doar temeliile pivniţelor, este vîndut de treti logofătul Scinoiu lui George vistiernicul cu 3.500 taleri. Cîţiva ani mai tîrziu, în 1835, George vistiernicul dă 3/4 din acest loc drept zestre fiicei sale, Ecaterina Ştefan Vasilescu. La rîndul ei, în 1874, aceasta îl vinde cumnatei sale, Elisa Aristide Vasilescu, care îl dă în 1884 mai departe de zestre fiicei sale, căsătorită cu Ilie Cherciulescu, de unde prin moştenire, intră în posesia familie Vlădescu, actuala proprietară.

https://biblioteca-digitala.ro

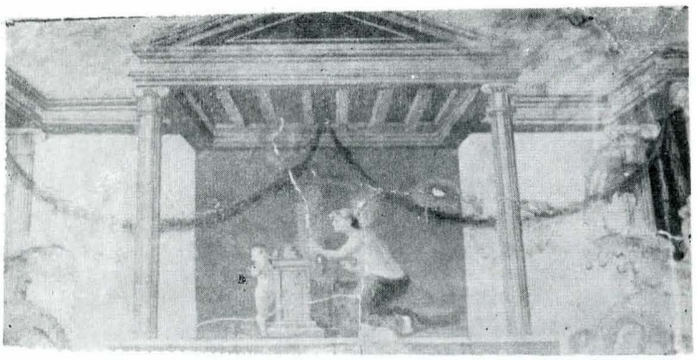

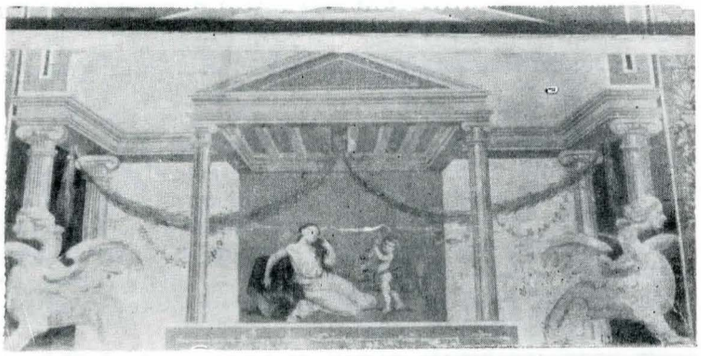

Fig. 14—17. — Detalii din decoraţia casei din str. Robescu, nr. 5.

o femeie înfăşurată în voaluri, parcă plutind pe un ram, simbolizînd primăvara.

Zidul din stînga intrării, ca şi cel din dreapta, are două uşi plasate lateral. În spaţiul cuprins între uşi este o scenă alegorică simbolizînd iarna (o femeie înfăşurată în negru), iar deasupra două scene mitologice cu zeul Amor.

* * *

Printre locuinţele cu interioare pictate între 1890—1900 Scenele mitologice, ca şi compoziţiile alegorice, deşi au o legătură între ele, în ansamblu, nu sînt dispuse pentru a fi citite ca într-o succesiune, ci de sine stătător fiecare.
sub influenţa modei italiene, citǎm ca mai reprezentativă între cele cu decoraţie mai simplă, mai puţin pretenţioasă, cea din strada C. F. Robescu nr. 5.

Casa a fost construită, după obiceiul vremii, la roşu, în 1897, iar anul următor terminată definitiv, inclusiv decoraţia interioară, realizată de o echipă de meşteri italieni.

Din vechea decoraţie, se mai păstrează azi în întregime, dar în parte deteriorată, pictura în ulei a plafonului sufrageriei, a holului de la parter şi a celui de la etaj.

Plafonul sufrageriei are o bordură-ramă cu muluri din stucatură, urmate de altele pictate. La fiecare colţ, în jurul unui cartuş este un ornament aproape identic, alcătuit dintr-o multitudine de rinceaux-uri, foarte graţios compuse. Pe cartuşe sînt reprezentate cîte o natură moartă cu fructe, specifice unui anotimp al anului. Bordura şi ornamentele sînt realizate în diverse brunuri, iar fondul — redînd un parchetaj în romb — culoarea scîndurii de stejar[2].

[2] Aceeaşi decoraţie de plafon, cu deosebire că centrul este neparchetat, dar are culoarea şi striurile parchetajului de stejar cercuit, iar cele patru naturi moarte sînt mai viu colorate, o întîlnim şi în sufrageria locuinţei din str. Italiană nr. 21, pictată în 1893 tot de meşteri italieni.

În ceea ce priveşte plafoanele celor două holuri, atît cel de la parter, cît şi cel de la etaj, ele sînt realizate în aceeaşi dispoziţie decorativă.

Plafonul holului de la parter are pe margine o bordură îngustă cu motive geometrice realizate cu şablonul. La fiecare din cele patru colţuri, un trofeu simbolizînd plăcerile campestre. Pe laturile mici ale plafonului, între două trofee, este cîte un cartuş înconjurat de ornamente grupate în mai multe rinceaux-uri, iar pe fiecare cartuş este reprezentat cîte un peisaj nordic, cu clădiri aşezate pe stînci la margine de ape. Coloritul întregului plafon este pe nuanţe de brunuri înviorate de culorile pastelate de roşu, verde şi albastru ale florilor din trofeele campestre.

Decoraţia plafonului holului de la etaj este mai simplă, dar, datorită folosirii stucaturilor (muluri şi rinceaux-uri acoperite cu diverse nuanţe de aur, pare mai fastuoasă. Pe laturile mici, la centru, se află cîte un cartuş avînd fiecare, deasupra, cîte un buchet de flori, iar înăuntru un peisaj exotic.

* * *

Asemenea decoraţii de plafoane, inspirate din moda italiană a vremii, ca cele din hol sau din sufragerie, vor dăinui multă vreme în înfrumuseţarea interioarelor bucureştene, mai precis pînă în jurul primului război mondial, intregrînd din ce în ce mai multe elemente din repertoriul stilului Art nouveau şi, de aceea, confundîndu-se aproape cu decoraţia de după 1900, provenită din Franţa.

Lor li se vor alătura deseori scene cu îngeraşi, amplasate deasupra uşilor, realizate în stucaturi policrome cu aplicaţii abundente de aur şi argint, aşa cum se poate vedea actualmente în forma iniţială în casa d'n str. Italiană nr. 21, ridicată în 1893.

https://biblioteca-digitala.ro